

EPI: Interfejs Graficzny 2011/2012

Wykład nr 4

Programowanie obiektowe

Aleksander Pohl

7 listopada 2011

Motywacja

Około 2/3 – 3/4 kosztów posiadania oprogramowania związanych jest z jego utrzymaniem¹:

- ▶ dodawanie nowych funkcjonalności (zachowanie przewagi konkurencyjnej)
- ▶ dostosowanie do zmieniających się warunków zewnętrznych (np. regulacje prawne, nowe platformy użytkowe, etc.)
- ▶ usuwanie błędów
- ▶ poprawa wydajności

Im bardziej złożony kod źródłowy, tym większe koszty jego utrzymania.

¹http://www.galorath.com/index.php/software_maintenance_cost

Paradygmaty programowania

- ▶ programowanie proceduralne
- ▶ programowanie modularne
- ▶ programowanie abstrakcyjnych typów danych
- ▶ programowanie obiektowe

Any fool can write code that a computer can understand. Good programmers write code that humans can understand.

– Martin Fowler

Programowanie proceduralne

funkcja/procedura – jednostka abstrakcji algorytmów

Zdecyduj, jakie chcesz mieć procedury; stosuj najlepsze algorytmy jakie możesz znaleźć. – B. Stroustrup

```
void sort(int * table, int size){
    int i,j,temp;
    for(i=0;i<size-1;i++){
        for(j=i+1;j<size;j++){
            if(table[i] > table[j]){
                temp = table[i];
                table[i] = table[j];
                table[j] = temp;
            }
        }
    }
}
```

Programowanie modułarne

moduł – jednostka organizacji kodu

Zdecyduj jakie chcesz mieć moduły; podziel program w taki sposób aby ukryć dane w modułach. – B. Stroustrup

interfejs modułu – `stack.h`

```
void push(char c);  
char pop();  
const int size = 100;
```

implementacja modułu – `stack.c`

```
#include "stack.h"  
  
static char stack[size];  
static char * pointer;  
void push(char c){  
    //implementacja z użyciem 'pointer'  
}  
char pop(){  
    //implementacja z użyciem 'pointer'  
}
```

Programowanie modularne – cd.

użycie modułu – program.c

```
#include <stdio.h>
#include "stack.h"

int main(){
    push('c');
    char character = pop();
    if(character != 'c'){
        printf("Coś nie tak!\n");
    } else {
        printf("Wszystko ok.\n");
    }
}
```

Abstrakcyjne typy danych

abstrakcyjne typy (struktury) danych – jednostka organizacji danych i stowarzyszonych operacji

Zdecyduj się jakie chcesz mieć typy; dla każdego typu dostarcz pełny zbiór operacji. – B. Stroustrup

interfejs abstrakcyjnego typu danych – complex.h

```
class complex {
    double re, im;
    complex(double r, double i){re = r; im = i};
    complex operator+(complex a, complex b);
    // inne operacje
}
```

implementacja abstrakcyjnego typu danych – complex.c

```
#include "complex.h"

complex operator+(complex a, complex b){
    return comlex(a.re + b.re,a.im + b.im);
}
```

Abstrakcyjne typy danych – cd.

użycie abstrakcyjnego typu danych – program.c

```
#include "complex.h"
```

```
int main(){  
    complex c1 = new complex(1,0);  
    complex c2 = new complex(0,1);  
    complex c3 = c1 + c2;  
}
```

OOO – Object Oriented Programming

– Programowanie zorientowanie obiektowe

klasa – podstawowa jednostka abstrakcji

Zdecyduj jakie chcesz mieć klasy; dla każdej klasy dostarcz pełny zbiór operacji; korzystając z mechanizmu dziedziczenia, jawnie wskaż to co jest wspólne. – B. Stroustrup

- ▶ dynamiczne wywoływanie metod
- ▶ enkapsulacja
- ▶ dziedziczenie
- ▶ polimorfizm
- ▶ testy jednostkowe

Podejście obiektowe

Wysokopoziomowe spojrzenie na modelowaną domenę:

zamiast myśleć w kategoriach sekwencji procedur –

zidentyfikuj 'graczy', elementy, które są modelowane – **obiekty!**

Przykład:

- ▶ domena: informacje o pogodzie
- ▶ obiekty: 20°C, zachmurzenie całkowite, opady 100mm, wiatr umiarkowany w kierunku północnym, wilgotność 85%, Kraków, 20 sierpnia 2011, godz. 11:00, czas środkowoeuropejski

Podejście obiektowe – cd.

Obiekty:

- ▶ jakie **własności** posiadają? → atrybuty
- ▶ jakie **działania** podejmują? → metody

Obiekt: 20°C

- ▶ atrybuty: wartość, skala
- ▶ metody: dodaj, odejmij, porównaj, konwertuj, wyświetl

Obiekt: 20 sierpnia 2011, godz. 11:00, czas środkowoeuropejski

- ▶ atrybuty: rok, miesiąc, dzień, godzina, minuta, strefa czasowa
- ▶ metody: dodaj, odejmij, porównaj, konwertuj, wyświetl

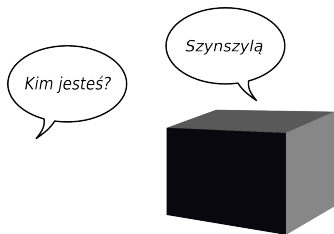
Klasy i obiekty

Jeśli wiemy jak zbudować jeden obiekt – możemy budować ich wiele, stosując ten sam **wzorzec**. Ten wzorzec nazywany jest **klasą**.

- ▶ **klasa** definiuje abstrakcyjną charakterystykę rzeczy
- ▶ np. klasa **Temperature** – posiada wartość i skalę, może być skonwertowana, porównana, etc.
- ▶ **obiekt** jest instancją klasy, posiada stan
- ▶ np. konkretna temperatura: **36.6°C** – wartość: 36.6, skala: Celsjusza

Przekazywanie wiadomości

Obiekty komunikują się przekazując wiadomości – wywołują nawzajem swoje **metody**. Metafora **czarnej skrzynki**:

Pozostałe obiekty nie powinny być zainteresowane tym co znajduje się **wewnątrz** czarnej skrzynki – muszą jedynie znać komunikaty, które mogą być do niej przesłane w celu wysłania/odebrania danych (interfejs/API).

Przykład – temperatura

Funkcjonalności:

- ▶ określanie temperatury w dowolnej skali
- ▶ konwersja temperatury do napisu
- ▶ konwersja z jednej skali do innej
- ▶ definicja „zera bezwzględnego”
- ▶ dodawanie temperatur
- ▶ zwielokrotnianie temperatury w danej skali
- ▶ porównywanie temperatur

Implementacja proceduralna

```
temperature.h
```

```
const int CELSIUS = 0x001;
const int KELVIN = 0x002;
const int FAHRENHEIT = 0x003;
const float ZERO = -273.15;
const float CELSIUS_TO_FAHRENHEIT_FACTOR = 9.0/5;
const float CELSIUS_TO_FAHRENHEIT_OFFSET = 32.0;

float temperature_convert(float value, int from, int to);
float temperature_add(float value1, int type1, float value2, int type2);
char * temperature_to_string(float value, int type);
float temperature_multiply(float value, int type, float factor);
int temperature_compare(float value1, int type1, float value2, int type2);
```

Implementacja proceduralna – cd.

temperature.c

```
float temperature_convert(float value, int from, int to){
    float in_kelvins;
    switch(from){
        case CELSIUS : in_kelvins = value + ZERO; break;
        case KELVIN : in_kelvins = value; break;
        case FAHRENHEIT :
            in_kelvins = value * CELSIUS_TO_FAHRENHEIT_FACTOR +
                CELSIUS_TO_FAHRENHEIT_OFFSET + ZERO; break;
    }
    switch(to){
        case CELSIUS : return in_kelvins - ZERO;
        case KELVIN : return in_kelvins;
        case FAHRENHEIT :
            return (value - ZERO - CELSIUS_TO_FAHRENHEIT_OFFSET) /
                CELSIUS_TO_FAHRENHEIT_FACTOR;
    }
}
```

Implementacja proceduralna – problemy

```
program.c
```

```
#include "temperature.h"
int main(){
    float in_celsius = 36.6;
    float in_kelvins = temperature_convert(in_celsius,CELSIUS,KELVIN);
    // powtórnie musimy określić jednostkę
    float in_fahrenheits = temperature_convert(in_celsius,CELSIUS,FAHRENHEIT);
    // nieisniejące jednostki
    float in_what = temperature_convert(in_celsius,CELSIUS,5);
    // w jakich jednostkach?
    float multiplied = temperature_multiply(in_celsius,CELSIUS,10.0);
    // niepoprawne dane
    in_kelvins = -300.0;
    // niepoprawna operacja
    in_fahrenheits = in_celsius + in_kelvins;
    // tak szybciej... choć błędnie
    in_kelvins = in_celsius + ZERO;
    // można... ale po co?
    if(in_kelvins > in_celsius){ }
}
```

Implementacja proceduralna – problemy

- ▶ rozwlekłość (`temperature_add`, `temperature_convert`, ...)
- ▶ brak kontroli danych/każdorazowa kontrola danych
- ▶ brak powiązania wartości z innymi wartościami (można rozwiązać dzięki strukturom)
- ▶ brak powiązania wartości z operacjami
- ▶ brak wsparcia dla reużytkowania kodu
- ▶ w dużych systemach kod przestaje być zrozumiały

Cel – implementacja obiektowa

```
in_celsius = Temperature.new(36.6, :c)
in_celsius.value
in_celsius.scale
in_celsius.scale = :z

in_kelvins = in_celsius.to_kelvin

invalid = Temperature.new(36.6, :z)
multiplied = in_celsius * 10
invalid = Temperature.new(-300, :c)
sum = in_celsius + in_kelvins
if(in_celsius > in_kelvins)
  # ...
end
zero = Temperature.absolute_zero
puts zero
```

```
#=> 36.6
#=> :c
# niemożliwe - wewnętrzna
# struktura jest ukryta
# jednostka trzymana jest
# "wewnątrz"
# można np. rzucić wyjątek
# zachowuje skalę
# można np. rzucić wyjątek
# da poprawny wynik
# da poprawny wynik

# posiada określoną jednostkę
# można określić domyślną
# reprezentację np. '0 K'
```

Definicja klasy – przykład

```
class Temperature
  # Initialize the temperature with +value+ and +scale+.
  def initialize(value,scale)
    @value = value
    @scale = scale
  end

  # Default string representation of the temperature.
  def to_s
    "%.2f %s" % [@value, @scale.to_s.upcase]
  end
end

temperature = Temperature.new(36.6, :c)
puts temperature           #=> 36.60 C
```

Definicja klasy

- ▶ definicja rozpoczyna się słowem kluczowym `class` a kończy słowem `end`
- ▶ nazwa klasy jest stałą w notacji wielbłądziej
- ▶ wszystko co znajduje się pomiędzy `class` a odpowiadającym mu `end` definiowane jest w **przestrzeni nazw** klasy
- ▶ **new** – tworzy nowy obiekt danej klasy
- ▶ **initialize** (konstruktor) – wywoływana, kiedy tworzony jest nowy obiekt (tzn. jako pochodna wywołania `new`)
- ▶ **to_s** – automatycznie wywoływana przy konwersji do łańcucha znaków
- ▶ **@** znak oznaczający zmienną instancyjną – „ukryty” atrybut obiektu

Atrybuty

Atrybuty obiektu są domyślnie prywatne – ale można je udostępnić poprzez zdefiniowane metod – akcesorów tzw. **getterów** i **setterów**. Można to zrobić „ręcznie”:

```
class Temperature
  # Get the +value+ of the temperature.
  def value
    @value
  end

  # Get the +scale+ of the temperature.
  def scale
    @scale
  end

  # Set the +value+ of temperature.
  def value=(new_value)
    @value = new_value
  end
end
```

Atrybuty – dynamiczne akcesory

Lub zwięźlej:

```
class Temperature
  attr_accessor :value
  attr_reader :scale
end
```

Obie definicje pozwolą na wykonywanie następujących operacji:

```
temperature = Temperatura.new(10, :c)
temperature.value           #=> 10
temperature.value = 20
temperature.value           #=> 20
temperature.scale           #=> :c
temperature.scale = :z     # niemożliwe!
```

Jest również wywołanie `attr_writer`, które powoduje, że atrybut jest tylko modyfikowalny (ale nieodczytywalny).

Metody instancyjne – przykład

```
class Temperature
  # Converts the temperature to Kelvin scale.
  def to_kelvin
    Temperature.new(convert(@scale, :k, @value), :k)
  end

  # Converts the temperature to Celsius scale.
  def to_celsius
    Temperature.new(convert(@scale, :c, @value), :c)
  end

  # Converts the temperature to Fahrenheit scale.
  def to_fahrenheit
    Temperature.new(convert(@scale, :f, @value), :f)
  end
end
```

Metody instancyjne

- ▶ określane są tak samo jak funkcje (słowo kluczowe `def`, nazwa, parametry)
- ▶ definiują zachowanie obiektów klasy – określają komunikaty, na które reagują obiekty klasy
- ▶ umieszczane są w ciele klasy – pomiędzy słowem kluczowym `class` a słowem kluczowym `end` kończącym definicję klasy
- ▶ należą do przestrzeni nazw klasy – odrębne klasy mogą mieć metody o tych samych nazwach i różnych implementacjach
- ▶ zakończone *wykorzyknikiem* określają metody modyfikujące obiekt, dla których istnieje wersja niemodyfikująca – *konwencja*
- ▶ zakończone *pytajnikiem* określają predykaty (zwracają wartości *prawda/fałsz*) – *konwencja*

Metody modyfikujące – przykład

```
class Temperature
  # Converts (in place) the temeperature to Kelvin scale.
  def to_kelvin!
    @value = convert(@scale, :k, @value)
    @scale = :k
    self
  end
  # Converts (in place) the temeperature to Celsius scale.
  def to_celsius!
    @value = convert(@scale, :c, @value)
    @scale = :c
    self
  end
  # Converts (in place) the temeperature to Fahrenheit scale.
  def to_fahrenheit!
    @value = convert(@scale, :f, @value)
    @sclae = :f
    self
  end
end
```

Metody chronione – przykład

```
class Temperature
  ABSOLUTE_ZERO = -273.15 # in Celsius
  CELSIUS_FACTORS = {:c => 1.0, :f => 1.8, :k => 1.0}
  CELSIUS_OFFSETS = {:c => 0, :f => 32, :k => -ABSOLUTE_ZERO}

  protected
  def convert(from,to,value)
    factor(from,to) * value + offset(from,to)
  end
  def factor(from,to)
    return CELSIUS_FACTORS[to] if from == :c
    return (1 / CELSIUS_FACTORS[from]) if to == :c
    factor(from,:c) * factor(:c,to)
  end
  def offset(from,to)
    return CELSIUS_OFFSETS[to] if from == :c
    return (- CELSIUS_OFFSETS[from] * factor(from,to)) if to == :c
    offset(from,:c) * factor(:c,to) + offset(:c,to)
  end
end
```

Dostępność metod

W Rubim występują trzy poziomy dostępności metod:

- ▶ **public** (publiczny) – metody tego rodzaju mogą być wywoływane bez ograniczeń; domyślnie wszystkie metody są publiczne, z wyjątkiem `initialize`, która jest zawsze prywatna
- ▶ **protected** (chroniony) – metody mogą być wywoływane tylko przez obiekty danej klasy i jej podklas
- ▶ **private** (prywatny) – metody nie mogą być wywoływane z jawnym odbiorcą; innymi słowy mogą być wywoływane wyłącznie w obrębie danego obiektu

Modyfikatory dostępu są umieszczane w nowej linii i dotyczą wszystkich metod, które po nich następują, aż do napotkania kolejnego modyfikatora (o ile występuje).

Dostępność metod – zasięg

```
class Temperature
  def to_kelvin # domyślny dostęp - publiczny
    #...
  end

  protected    # kolejne metody będą chronione
  def convert(from,to,value)
    #...
  end

  def factor(from,to)
    #...
  end

  public       # kolejne metody będą publiczne
  def to_kelvin!
    #...
  end
end
```

Metody i zmienne klasowe – przykład

```
class Temperature
  @@absolute_zero = Temperature.new(0, :k)

  # Returns true if the temperature is an absolute zero.
  def zero?
    self == @@absolute_zero
  end

  # The absolute zero.
  def Temperature.absolute_zero
    @@absolute_zero
  end
end

zero = Temperature.absolute_zero
puts zero           #=> 0 K
puts zero.to_celsius  #=> -273.15 C
puts zero.zero?     #=> true
```

Obiekt/klasa atrybuty/metody

	Obiekt	Klasa
Atrybuty	@attr np. @value – wartość temperatury	@@attr np. @@absolute_zero – zero absolutne
Metody	Definicja: def method end Wywołanie: object.method np. temperature.to_s	Definicja: def Class.method end Wywołanie: Class.method np. Temperature.new

Tablica: Atrybuty i metody

Odbiorca komunikatu

Odbiorca komunikatu jest elementem, który odpowiada na wywołanie metody – jest tym „co stoi na lewo od kropki”

temperature ^{kropka} *to_kelvin*
└──────────┬──────────┘
odbiorca metoda

- ▶ W przypadku metod instancyjnych – odbiorcą jest obiekt
- ▶ W przypadku metod klasowych – odbiorcą jest klasa

Jeśli odbiorca jest pominięty – domyślnie jest nim:

- ▶ aktualny **obiekt (self)** – w przypadku metod instancyjnych
- ▶ aktualna **klasa** – w przypadku metod klasowych

Zasięg zmiennych

- ▶ **my_var** – zmienna lokalna – zasięg leksykalny
- ▶ **@my_var** – zmienna instancyjna – dostępna tylko w obiekcie, do którego należy
- ▶ **@@my_var** – zmienna klasowa – dostępna w klasie i wszystkich jej obiektach
- ▶ **\$my_var** – zmienna globalna – dostępna w każdym kontekście

Dziedziczenie

Pojęcia, która są odpowiednikami klas, zazwyczaj tworzą hierarchię: pojęcie bardziej *ogólne* – pojęcie bardziej *specyficzne*.

Przykład: *temperatura* jest rodzajem *miary fizycznej*.

W Rubim zapisujemy to następująco:

```
class Measure
end
```

```
class Temperature < Measure
end
```

W językach obiektowych:

- ▶ *miara fizyczna* jest **nadklasą** *temperatury*
- ▶ *temperatura* jest **podklasą** *miary fizycznej*
- ▶ podklasa **dziedziczy** własności (atrybuty i metody) nadklasy

Dziedziczenie – przykład

```
class Measure
  # Initialize the measure with +value+ and +scale+.
  def initialize(value, scale)
    @value = value
    @scale = scale
  end
  # Default string representation of the measure.
  def to_s
    "%.2f %s" % [@value, @scale]
  end
end

class Temperature < Measure
  # Converts the temperature to Kelvin scale.
  def to_kelvin
    Temperature.new(convert(@scale, :k, @value), :k)
  end
end

temperature = Temperature.new(10, :c)
puts temperature.to_kelvin.to_s      #=> 283.15 k
```

Zastępowanie metod nadklasy

```

class Temperatura < Measure
  VALID_SCALES = [:c, :k, :f]

  # Initialize the temperature with +value+ and +scale+.
  # Raise exception if the +scale+ is invalid.
  def initialize(value, scale)
    @value = value
    @scale = scale
    unless VALID_SCALES.include?(scale)
      raise "Invalid scale '#{scale}'."
    end
  end
end

Measure.new(10, :m)      #=> 10.00 m
Temperature.new(36.6, :m) #=> RuntimeError: Invalid scale 'm'
Temperature.new(36.6, :c) #=> 36.60 c

```

Modyfikowanie metod nadklasy

```
class Temperatura < Measure
  VALID_SCALES = [:c, :k, :f]

  # Initialize the temperature with +value+ and +scale+.
  # Raise exception if the +scale+ is invalid.
  def initialize(value, scale)
    super(value, scale)
    unless VALID_SCALES.include?(scale)
      raise "Invalid scale '#{scale}'".
    end
  end
end
```

Wielodziedziczenie

W języku naturalnym wielodziedziczenie jest dość powszechne:

- ▶ wóz strażacki – rodzaj pojazdu uprzywilejowanego i samochodu ciężarowego

Większość języków programowania pozwala jedynie na dziedziczenie tylko z jednej klasy nadrzędnej (jednobazowe) – Ruby również.

Niemniej jednak, klasy Rubiego, poza dziedziczeniem, mają inny mechanizm współdzielenia implementacji metod – poprzez **dziedziczenie mieszane** (dziedziczenie implementacji), do którego wykorzystywane są **moduły**.

Moduły

Moduły są jak klasy², **ale**:

- ▶ nie mogą posiadać instancji
- ▶ nie mogą posiadać podklas (podmodułów)
- ▶ są definiowane za pomocą słów kluczowych `module ... end`

Moduł może być **dołączony** do klasy – poprzez **wmiksowanie** (wmieszanie) jego metod.

²Tak naprawdę wszystkie klasy są modułami, ale nie wszystkie moduły – klasami; klasa `Class` dziedziczy z klasy `Module`.

Przykład mixinu (wmiksowania modułu)

```

module Comparable
  def <(other)
    (self <=> other) < 0
  end
  def >(other)
    (self <=> other) > 0
  end
  def ==(other)
    (self <=> other) == 0
  end
end

class Temperature
  include Comparable
  def <=>(other)
    self.to_kelvin.value <=> other.to_kelvin.value
  end
end

Temperature.new(10, :c) < Temperature.new(20, :f)      #=> false
Temperature.new(-273.15, :c) == Temperature.new(0, :k) #=> true

```

Materiały

- ▶ „Object Oriented thinking” w Ruby User’s Guide
www.rubyist.net/~slagell/ruby/oothinking.html
- ▶ Programowanie obiektowe w „książce z kilofem”
ruby-doc.org/docs/ProgrammingRuby/html/tut_classes.html
- ▶ Programowanie obiektowe w przewodniku po Rubim
apohllo.pl/dydaktyka/ruby/intro/klasy/

Pytania

PYTANIA?